

Δεν μπορεί να συγκροτηθεί καμία εθνική και λαϊκή ενότητα, κανένα αξιόλογο κοινωνικό μπλοκ δυνάμεων, χωρίς να έχει «χώρο» για το «κοινωνικό ζήτημα». Πολλώ δε μάλλον δεν μπορεί να συγκροτηθεί εάν το αγνοεί επιδεικτικά «διότι τώρα προέχουν τα εθνικά ζητήματα»

δικάτων ήταν άσφαιρος πλέον, και η συνδικαλιστική πρακτική εντελώς απονομιμοποιημένη στα μάτια των εργαζόμενων. Με τα σημάδια των πρόσφατων κρίσεων, όπως αυτά του 2008-10, της πανδημίας και τώρα του πολέμου, το σκέτο εργατικό κίνημα (ακόμα και σαν ιδέα) αδυνατεί να αρθρώσει αξιόλογο έναν πολιτικό λόγο. Το έχουν ξεπεράσει οι συνθήκες, καρκινοβατεί σε μια φθίνουσα πορεία, υποστηρίζει πλευρές της παγκοσμιοποίησης, και εύκολα ενσωματώνεται σε κάποια από τις αστικές πτέρυγες.

«Αόρατο» αλλά πανταχού παρόν και πλειοψηφικό προλεταριάτο

Επομένως το κύριο εξαγόμενο της πεντηκονταετίας είναι πως τεράστια τμήματα των εργαζόμενων σε ολόκληρο τον κόσμο είναι πολιτικά εξουδετερωμένα, δεν έχουν φωνή, δεν έχουν αυτοτελή πολιτική έκφραση, και παραδίδονται στην εκμετάλλευσή τους από ρεύματα και τάσεις του αστικού πολιτικού χώρου (εθνικισμός, ρατσισμός, συντεχνιασμός κ.λπ.). Στις μέρες μας μάλιστα δεν υπάρχει καν ένα σημαντικό ρεφορμιστικό εργατικό κίνημα. Ένα μεγάλο μέρος του σύγχρονου προλεταριάτου είναι «αόρατο», δεν καταγράφεται πουθενά, δουλεύει από το σπίτι χωρίς ωράρια, χωρίς ασφάλιση και δικαιώματα. Αυτά τα πενήντα χρόνια συνέβη και μια άλλη διαδικασία: βάθυνε όσο ποτέ η κοινωνική ανισότητα στον σύγχρονο κόσμο. Ποτέ στην ιστορία του καπιταλισμού δεν υπήρξε τέτοια άβυσσος ανά-

μεσα σε συσσωρευμένο πλούτο και εξάπλωση της φτώχειας και της ένδειας. Μάλιστα φθάσαμε να θεωρείται εντελώς φυσικό να κυριαρχούν ορισμένοι δισεκατομμυριούχοι (στην ουσία εκπρόσωποι μεγάλων ομίλων, που όμως έχουν και τεράστια προσωπική περιουσία) στις ΗΠΑ, στην Ε.Ε., στην Κίνα και τη Ρωσία, στις χώρες του Κόλπου και αλλού. Αυτοί ορίζουν τις προδιαγραφές της κοινωνικής και οικονομικής ζωής και τα πρότυπα ιδεολογικής συμπεριφοράς...

Άρα έχουμε ένα νέο παγκόσμιο προλεταριάτο ασυγκρότητο, ανοργάνωτο, ασύνδετο, πιο ατομικοποιημένο, τεμαχισμένο και ελεγχόμενο. Πιο πληθυντικό και ετερογενές. Και πιο θηλυκό από ποτέ, αφού οι γυναίκες αποτελούν ένα μεγάλο τμήμα του. Η νέα διάρθρωσή του, οι πείρα του και οι αγώνες του είναι σε πορεία διαμόρφωσης και συγκρότησης. Είναι υπαρκτό και λανθάνον. Είναι μεγαλύτερο και πιο απλωμένο στον πλανήτη παρά ποτέ. Δεν είναι πλέον ένα πλάσμα του αναπτυσσόμενου Δυτικού κόσμου και των παρυφών του. Είναι η πλειοψηφία του σύγχρονου κόσμου. Άρα το σύγχρονο «κοινωνικό ζήτημα» αφορά όλους όσοι για να ζήσουν πρέπει να δουλέψουν (να πουλήσουν την εργατική τους δύναμη). Όλους όσοι πρέπει να επιβιώσουν αφού απορριφθούν από την παραγωγική διαδικασία (και αυτή είναι μια έντονη τάση της αναδιάρθρωσης). Όλους όσοι πρέπει να σκεφθούν και να ανακαλύψουν έναν κόσμο που να τους χωρά, που να μην διέπεται από

σχέσεις εκμετάλλευσης, όπου θα ζούνε με αξιοπρέπεια κι όχι αλλοτριωμένοι και ακρωτηριασμένοι σαν άνθρωποι. Δεν υπάρχει καμιά ουσιαστική διέξοδος για την ανθρωπότητα χωρίς να επιλυθεί –άρα πρώτα απ’ όλα να αναγνωριστεί– το σύγχρονο κοινωνικό ζήτημα. Δεν επιτρέπεται η γεωπολιτική και οι στρατοπεδεύσεις να απορροφούν και να εκμηδενίζουν το «κοινωνικό ζήτημα». Δεν μπορεί να συγκροτηθεί καμία εθνική και λαϊκή ενότητα, κανένα αξιόλογο κοινωνικό μπλοκ δυνάμεων, χωρίς να έχει «χώρο» για το «κοινωνικό ζήτημα». Πολλώ δε μάλλον δεν μπορεί να συγκροτηθεί εάν το αγνοεί επιδεικτικά «διότι τώρα προέχουν τα εθνικά ζητήματα».

Ελλάδα και «κοινωνικό ζήτημα»

Στη χώρα μας οι καλύτερες στιγμές του εργατικού κινήματος ήταν όταν συνδύασε σωστά τα εθνικά και κοινωνικά ζητήματα, όταν τα είδε στην ενότητά τους, όταν στη βάση τους συγκρότησε τον λαό σε υποκείμενο. Ακόμα, δεν μπορεί να σταθεί σε συνθήκες όπως της Ελλάδας ένα «καθαρό» εργατικό κίνημα που θα παραβλέπει όλα τα εθνικά και δημοκρατικά ζητήματα, όλα τα ζητήματα της Πολιτικής και του κράτους. Δεν μπορεί να σταθεί χωρίς να προβάλλει ένα εναλλακτικό μοντέλο πολιτικής και κοινωνικής οργάνωσης, το οποίο θα αφαιρεί από τις ελίτ τα μονοπώλια που έχουν στα χέρια τους (κράτος, ιδιοκτησία μέσω παραγωγής), και χωρίς να εγκαθιδρύει ένα συνεχές, διαρκές κίνημα εκδημοκρατισμού – το οποίο θα

προϋποθέτει την ουσιαστική συμμετοχή των εργαζόμενων τάξεων και του λαού της χώρας σε όλα τα ζητήματα.

Από την πρώτη απεργία στη Σύρα το 1879, από τα πρώτα εργατικά σωματεία που ιδρύθηκαν σε λιμάνια και πόλεις της χώρας, από την απεργία στο Λαύριο, από τον Δημοκρατικό Σύλλογο της Πάτρας που είχε σαν έμβλημα το «η επανάσταση είναι νόμος της προόδου», έως τον γιορτασμό της πρώτης Πρωτομαγιάς στο Παναθηναϊκό Στάδιο (1894), το «Κοινωνικό Ζήτημα» του Γ. Σκληρού (1907) και τις δίχρονες συζητήσεις που προκάλεσε στο περιοδικό *Νουμάς*... από την Φεντερασιόν της Θεσσαλονίκης μέχρι την ίδρυση των πρώτων Εργατικών Κέντρων στο Βόλο και στην Αθήνα, κι έπειτα την ίδρυση της ΓΣΕΕ το 1918... έχει περάσει πολύς καιρός. Το νεαρό τότε εργατικό κίνημα είχε να αντιμετωπίσει τους Βαλκανικούς Πολέμους, τη Μικρασιατική Καταστροφή, τα στρατιωτικά κινήματα και

τον διχασμό της αστικής τάξης, τον φασισμό του Μεταξά και τις διώξεις, τη γερμανική Κατοχή, το Σκοπευτήριο της Καισαριανής την Πρωτομαγιά του 1944, τον εμφύλιο, το μετεμφυλιακό κράτος και τα Μακρονήσια, τα στρατοδικεία και τις εκτελέσεις. Έπειτα τη χαμένη άνοιξη του 1960-67, τη δικτατορία του 1967-74 και τα πρώτα μεταπολιτευτικά χρόνια, την κρίση του 2008-10, τα μνημόνια, την πανδημία, και τώρα ξανά τον πόλεμο.

Όπως διαπιστώνει κανείς, οι γενικές (διεθνείς) τάσεις επέδρασαν με ειδικό (τραυματικό) τρόπο στην Ελλάδα και στο εργατικό της κίνημα. Αυτήν την πείρα πρέπει να αναλογιστούμε και να βγάλουμε συμπεράσματα. Όχι για να αποθαρρυνθούμε ή να αλλάξουμε ρότα, αλλά για να τεθεί με ουσιαστικό τρόπο το σύγχρονο «κοινωνικό ζήτημα»: δηλαδή ως αναγκαία προϋπόθεση για τη διέξοδο της χώρας και τη χειραφέτηση, τη δημοκρατία, την ελευθερία.

Επανάρθωση

Στο πασχαλιτικό αφιέρωμα του προηγούμενου φύλλου («Αναγνώσεις της Λαμπρής», φύλλο 587) ο «Περίπατος παρέα με κείμενα στους δρόμους της Λαμπρής», που αρχίζει στη σελ. 15 και συνεχίζεται στη σελ. 18, είναι του φιλόλογου, συγγραφέα και ποιητή Θανάση Μουσόπουλου, κι όχι –όπως εσφαλμένα γράφεται στην έντυπη έκδοση– του επίσης φιλόλογου και συγγραφέα Νίκου Σταθόπουλου. Ζητάμε συγγνώμη από τους αγαπητούς συνεργάτες μας για το λάθος αυτό...

Η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚή ΕΠΙΤΡΟΠή

της Αριστεράς
ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

Ρεθύμνου 11, 106 82 Αθήνα
Τηλ.: 210 3468282 Φαξ: 210 3468282
E-mail: info@edromos.gr
www.edromos.gr

facebook.com/DromosThsAristeras
youtube.com/ΔρομοστηςΑριστερας1
instagram.com/edromos.gr
twitter.com/edromos

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ:
ΕΝΟΤΗΤΑ αστική μη
κερδοσκοπική εταιρία

ΕΚΔΟΤΗΣ:
Ρούντι Ρινάλντι

ΝΟΜΙΜΟΣ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΣ:
Γιώργος Παπαϊωάννου

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ:
Νίκος Ταυρίδης

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ:
Σταμάτης Μαυροειδής

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:
Τάσος Βαρούνης, Παύλος
Δερμενιάκης, Κώστας
Δημητριάδης, Στέλιος
Ελληνιάδης, Ρούλα
Μουτσέλου, Βασίλης Ξυδιάς,
Σπύρος Παναγιώτου, Γιώργος
Παπαϊωάννου, Μιχάλης Σιάχος,
Ερρίκος Φινάλης

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ:
Κώστας Ανδριανόπουλος,
Αντώνης Ανδρουλιδάκης,
Λουκάς Αξελός, Απόστολος

Αποστολόπουλος, Κώστας
Βενιζέλος, Νίκος Γεωργιάδης,
Πάννα Πανουλοπούλου,
Κώστας Γκιώνης, Γιώργος
Θεοδωρόπουλος, Ιφιγένεια
Καλαντζή, Γιώργος Α.
Λεονταρίτης, Κώστας
Λιβιεράτος, Κώστας Μελάς,
Δημήτρης Μόνος, Δημήτρης
Μπελαντίς, Μανόλης
Μούστος, Ευτύχης Μπιτσάκης,
Μύρωνας Ξυδάκης, Δημήτρης
Ουλίας, Γιώργος Πατέλης,
Χρήστος Πραμαντιώτης,

Γιάννης Ραχιώτης,
Τριαντάφυλλος Σερμέτης, Λόλα
Σκαλτσά, Νίκος Σταθόπουλος,
Στάθης Σταυρόπουλος, Κώστας
Στοφόρος, Βάννα Σφακιανάκη,
Γιάννης Σχίζας, Γιώργος
Τσαφέρης, Δημήτρης Α.
Τραυλός-Τζανετάτος

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ:
Κατού Αρκανάδα (Βολιβία),
Σάλεμ Μπεν Παχία (Τυνισία),
Χάλεντ Μπαρκαάτ (Παλαιστίνη),
Τζέιμς Πέτρας (ΗΠΑ), Ντέμπορα

Σαντάνα (Πουέρτο Ρίκο), Χοσέ
Μαρία Σισόν (Φιλιππίνες),
Ρικάρντο Φιέρο (Αργεντινή),
Κάρλο Φορμέντι (Ιταλία)

ΣΚΙΤΣΑ: Στάθης
Σταυρόπουλος, Carlos Latuff
(Βραζιλία), Vasco Gargalo
(Πορτογαλία)

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ:
Δημήτρης Αρβανίτης

ΥΠΕΥΘ.
ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ:
Νίκος Μάλλιαρης
Τηλ.: 6945804299
E-mail: malliaris@edromos.gr

Τάνια Μίτσιου
Τηλ.: 6976864058

ΕΚΤΥΠΩΣΗ:
Newspresshold
Γ. Τασσιόπουλος –
Κ. Μπάρλας Ο.Ε.
Τηλ. 210 6620788-734